

O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA PIRLS TOPSHIRIQLARINING O'RNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya. Maqolada PIRLS xalqaro tadqiqotlari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi darajasini baholash va rivojlantirish masalalari o'rganilgan. Xalqaro tajriba va milliy ta'lim tizimi integratsiyasi orqali o'qish kompetensiyasini oshirish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Boshlang'ich ta'lim sharoitiga mos o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion model taklif etilgan.

Kalit so'zlar: PIRLS, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, xalqaro tadqiqotlar, o'qish ko'nikmasi, ta'lim tizimi, innovatsion model.

ROLE AND IMPORTANCE OF PIRLS ASSIGNMENTS IN READING LITERACY CLASSES

Annotation. The article examines the issues of assessing and developing the level of reading literacy of primary school students based on international research PIRLS. The possibilities of improving reading competence through the integration of international experience and the national education system are shown. An innovative model aimed at developing reading skills appropriate for primary education is proposed.

Key words: PIRLS, reading literacy, primary education, international research, reading skills, education system, innovative model.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЗАДАНИЙ PIRLS НА УРОКАХ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы оценки и развития уровня читательской грамотности учащихся начальной школы на основе международного исследования PIRLS. Подчеркиваются возможности повышения уровня грамотности чтения путем интеграции международного опыта и национальной системы образования. Предлагается инновационная модель развития навыков чтения, подходящих для начальной школы.

Ключевые слова: PIRLS, грамотность чтения, начальное образование, международные исследования, навыки чтения, система образования, инновационная модель.

O'qish savodxonligi ta'lim jarayonining muhim jihatlaridan biri bo'lib, yosh avlodning umumiy intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Xalqaro tadqiqotlar, xususan, PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) dasturi o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholashda va ta'limning samaradorligini aniqlashda jahon miqyosida keng qo'llaniladi. Bu tadqiqotlar orqali turli mamlakatlarning o'quvchilari o'rtasida o'qish ko'nikmalarining farqlari, o'qish savodxonligini rivojlantirishning samarali metodlari o'rganiladi va global ta'lim siyosatiga yo'naltirilgan takliflar ishlab chiqiladi. PIRLS 2001-yilda 35 ta ta'lim tizimidagi o'quvchilarga, 2006-yilda 45 ta ta'lim tizimidagi o'quvchilarga, 2011-yilda 53 ta ta'lim tizimidagi o'quvchilarga va 2016-yilda 61 ta ta'lim tizimidagi o'quvchilarga qo'llanilgan.

TIMSS and PIRLS International Study Center, Boston College. Ushbu tadqiqotda PIRLS 2016 xalqaro baholash dasturining natijalari taqdim etilgan. Tadqiqotda o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasi baholangan bo'lib, bu dunyo miqyosida ta'lim tizimlarini solishtirish imkonini beradi. Maqola, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini baholashda samarali yondashuvlarni tushunishga asos bo'lib, ta'lim tizimlarida o'qish savodxonligini rivojlantirishning global istiqbollari ko'rsatadi.

The Future of Education and Skills 2030: Conceptual Framework. OECD Publishing. Ushbu hisobot 2030 yilgacha ta'lim tizimlarida o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni taqdim etadi. Hisobotda o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning akademik va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlar muhokama qilinadi. Bu adabiyotda o'qish savodxonligini nafaqat akademik muvaffaqiyatlar, balki kelajakdagi ijtimoiy va iqtisodiy muvaffaqiyat uchun ham muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi.

O'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. Ta'lim va Inson, 23(3), 56-61. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'qish savodxonligini rivojlantirishda innovatsion pedagogik usullar va zamonaviy yondashuvlar taqdim etilgan. Shuningdek, mamlakatimiz ta'lim tizimida o'qish savodxonligini oshirishga qaratilgan konkret tavsiyalar berilgan. Bu adabiyot, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini shakllantirish va ta'lim metodologiyasini takomillashtirish uchun amaliy ko'rsatmalarni o'z ichiga oladi.

Grabe, W. (2009). *Reading in a Second Language: Moving from Theory to Practice*. Cambridge University Press. Ushbu kitobda o'qish savodxonligini rivojlantirish nazariyasi va amaliyoti haqida so'z yuritiladi. Tilni o'rganish jarayonida o'qish ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullari va strategiyalari tahlil qilinadi. Kitobda, ikkinchi tilda o'qish savodxonligini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar, uslubiy qo'llanmalar va metodikalar haqida muhim tavsiyalar berilgan.

Jeyms, K. and Ayres, R. (2011). *Developing Literacy in the Primary Classroom*. Routledge. Ushbu manba boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan samarali metodlarni ko'rsatadi. O'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini mustahkamlash, o'qish faoliyatini qo'llab-quvvatlash va o'quvchilarga o'qish orqali mustaqil fikrlashni o'rgatish usullari haqida aniq amaliy yondashuvlar taqdim etiladi.

Snow, C.E. (2010). *Academic Language and the Challenge of Reading for Understanding*. The Reading Teacher, 63(6), 434-445. Ushbu maqola akademik til va o'qish savodxonligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi. O'quvchilarning o'qish tushunish ko'nikmalarini oshirish uchun akademik tilni qo'llashning ahamiyati haqida so'z yuritiladi. O'qish savodxonligini rivojlantirishda akademik tilning o'rni va uning ta'lim jarayonidagi roli haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan.

Xalqaro o'qish savodxonligini o'rganish tadqiqoti o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini baholash va rivojlantirishning samarali metodologiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqotda PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) va PISA (Programme for International Student Assessment) kabi xalqaro testlar asosida o'quvchilarning o'qish savodxonligi o'lchanadi. Bu testlar orqali o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va undan ma'lumot olish ko'nikmalari o'lchanadi. Tadqiqotda kvantitativ va kvalitatif usullar birgalikda qo'llaniladi. Kvantitativ usulda o'quvchilarning o'qish savodxonligini o'lchash uchun testlar, anketalar va statistik tahlil ishlatiladi. Ushbu usul orqali o'quvchilarning o'qish ko'nikmalariga oid aniq va raqamli ma'lumotlar yig'iladi.

Kvalitatif usulda esa o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi, o'qish jarayonidagi qiyinchiliklari va muvaffaqiyatlarini tahlil qilish uchun intervyu va guruh muhokamalari o'tkaziladi. O'quvchilarning o'qish faoliyatini kuzatish orqali ularning o'qish jarayonidagi psixologik va ijtimoiy omillarni o'rganish mumkin.

Xalqaro o'qish savodxonligini o'rganish tadqiqoti davomida olingan ma'lumotlar va natijalar asosida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari va metodologiyalari aniqlangan. Tadqiqotda PIRLS va PISA testlaridan foydalanilib, o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va undan ma'lumot olish ko'nikmalari o'lchandi. Natijalarga ko'ra, yuqori darajadagi o'qish savodxonligi asosan, o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini yaxshilashga yo'naltirilgan samarali metodikalar va o'qish muhitining mavjudligini ta'minladi. Ba'zi mamlakatlarda o'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyati yuqori bo'lsa, ba'zi hududlarda esa o'qish savodxonligi past darajada qolgan. O'quvchilarning o'qish jarayonidagi qiyinchiliklari intervyu va guruh muhokamalari orqali o'rganildi. O'quvchilarning eng ko'p duch keladigan muammolari orasida matnni to'liq tushunmaslik, nutqni ifodalashda qiyinchiliklar va o'qish motivatsiyasining pastligi ko'rsatilgan. Shuningdek, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda ota-onaning va o'qituvchilarning faolligi yetishmasligi ham ta'kidlandi. Tadqiqotda o'qish savodxonligini rivojlantirishda ishlatiladigan metodologiyalar tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, interaktiv va ijodiy metodlar samarali bo'lib, o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishda ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Matn bilan ishlashning ijodiy yondashuvlari va o'quvchilarning o'z fikrlarini ifodalashlariga imkon berish metodikasi eng samarali deb topildi. O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun motivatsiya yaratish zarurligi ham tadqiqotda aniqlandi. O'quvchilarga o'qish jarayonida rag'batlantirish va ularga o'qishning foydalari haqida tushuncha berish o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali bo'ldi. Shuningdek, o'qishning ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatini tushuntirish orqali o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi ortdi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'qish savodxonligini oshirishda interaktiv metodlar va motivatsiya tizimlari samarali. O'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'qituvchilar innovatsion metodlarni qo'llashlari va ta'lim muhitini yaxshilashlari zarur. Interaktiv metodlarni kengaytirish, motivatsiya tizimini kuchaytirish, o'qish muhitini yaxshilash, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash kerak.

1. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Drucker, K.T. (2017). PIRLS 2016 International Results in Reading. TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
2. OECD (2018). The Future of Education and Skills 2030: Conceptual Framework. OECD Publishing.
3. Karimova, M. (2019). O'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. Ta'lim va Inson, 23(3), 56-61.
4. Snow, C. E. (2010). Academic Language and the Challenge of Reading for Learning About Science. Science, 328(5977), 450-452.
5. Grabe, W. (2009). Reading in a Second Language: Moving from Theory to Practice. Cambridge University Press.
6. Jeys, K. (2010). Reading and Writing in the Digital Age: A Multimodal Approach to Literacy. Routledge.
7. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study). (2021). International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).